

Maak ons Land

Zo luidde de uitnodiging die het NAI zes maanden lang deed uitgaan naar zijn publiek: ontwerpers, bestuurders, lobbyisten, beleidsambtenaren, beleggers, natuurbeheerders, opbouwwerkers, kunstenaars, consultants, uitvinders, klussers, scholieren, senioren en alle anderen die zich bekommeren om de inrichting van Nederland en de kwaliteit van de leefomgeving. Doe het zelf maar, Maak ons Land. Ter nadere oriëntatie gaven wij de meest toegankelijke kaders mee waarin doorgaans die ruimtelijke opgave uiteenvalt: mobiliteit, wonen, werken, vrije tijd, groen en water. Als je volgens die concepten burgers om een mening vraagt, specialisten uitnodigt, sponsors zoekt of de pers over de vloer krijgt, komt er voldoende los. Immers, al die mensen hebben doorgaans volgens die kaders aardrijkskundige of school gehad. En als ze er voor doorstudeerden, dan werden ze veelal aldus opgeleid en hebben ze zich nu maatschappelijk ook zo georganiseerd. Zo mochten wij ons verheugen in de aandacht en medewerking van de werelden van verkeer, volkshuisvesting, vrijetijdsindustrie, werkgelegenheid, natuurbeheer, watermanagement. Ze erkenden alle het feit dat ze elkaar ontmoeten in het domein van de ruimtelijke ordening.

Maar als je naar de resultaten kijkt, ontstaat een heel ander beeld. De bekende referentiekaders bepalen steeds minder de richting van onze ruimtelijke creativiteit. De vraag waar een stuk bos of waterbergingsgebied te plannen, of waar een woonwijk of bedrijventerrein, is niet wat het beste in mensen naar boven haalt. Wat ze werkelijk in beweging brengt is het groeiend besef dat het beantwoorden van fundamentele kwesties van onze tijd een zaak van iedereen is. Nieuwe principes voor voedselproductie, alternatieve energiebronnen, het oplossen van ruimteschaarste en structurele tijdnood, behoefte aan sociale cohesie, een gezonde leefomgeving en de herijking van economische waarde. En ook hier blijkt dat al deze kwesties elkaar raken in het domein van de ruimtelijke ordening en ontwerp en daar dus geweldige kansen liggen op maatschappelijke vernieuwing.

Maak ons land laat zien dat de nieuwe ruimtelijke creativiteit niet voortkomt uit een vooraf vastgestelde competentie, maar begint bij een gesignaleerde urgentie en de ambitie daar iets aan te doen. Inventiviteit en daadkracht laten zich ook beter rond deze urgenties organiseren, in plaats van rond de maatschappelijke instituties die er ooit voor zijn bedacht.

Een paar voorbeelden: Een gemeente (Rotterdam) die kansenzones creëert waar tijdelijk de vestigingsvoorwaarden worden versterkt, regeldruk wordt vermindert en publieke investeringen worden gedaan om het economisch draagvlak en sociale infrastructuur te verbeteren (Economische Kansenzones Rotterdam, Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam (OBR) en Pact op Zuid).

Een ontwerpmethod (Re-use) waarin radicaal wordt uitgegaan van hergebruik van materiaal en restenergie (onder andere 2012 Architecten, boek Superuse).

Het bieden van studenthuisvesting in ruil voor vrijwilligerswerk in de buurt (VoorUit in Slotervaart en Osdorp, Amsterdam).

Het aanleggen van volkstuinten tussen de hoogbouw, ontmoetingsplaats voor buurtgenoten en plek voor elementaire voedselproductie (Wel.kom in samenwerking met Wonen Zuid, Gemeente Roermond, bewoners hoogbouwflats Componistenbuurt, Roermond). Parkeren in een reuzenrad, waarbij ruimte wordt gewonnen en besef voor de schoonheid van de stad wordt bevorderd (Drive In Wheel, John Körmeling).

Het aanleggen van woongebieden bovenop oude bedrijfsterreinen waarbij deze hun isolement kwijtraken, vastgoedwaarde herkrigen en tijdverlies van woonwerkverkeer verminderen (ontwikkeld onderzoek door onder andere 2by4-architects in opdracht van de Provincie Gelderland).

Agroparken, waarbij diverse vormen van landbouw worden gecombineerd in gestapelde landschappen waarin productiefaciliteiten kunnen worden gedeeld (Agroparken, onderzoek door Innovatienetwerk).

Actie tot het adopteren van een stukje natuur, waardoor burgers zich 'eigenaar' van een natuurterrein kunnen noemen met navenante versterking van zorg en loyaliteit voor onze groene omgeving (Landschapsveiling, kenniscentrum Triple E).

Een 'transformatiehuis', waarin bewoners het huis kunnen uitbreiden, inkrimpen en aanpassen, al naar gelang hun levensloop en persoonlijke omstandigheden (Transformatiehuis door Barbara Visser, ontwikkeld voor de prijsvraag House For Sale, Leidsche Rijn, in opdracht van Bureau Beyond).

Infrabodies, waarin gebouwen worden gecombineerd met verkeersknooppunten en daardoor geheel nieuwe typologieën mogelijk maken (onderzoek Infrabodies door MONOLAB architecten).

Een Olympisch Plan (Ministerie van VROM) waarin het vooruitzicht van een grootschalig evenement op wereldniveau een impuls geeft aan ruimtelijke transformaties van nationale infrastructuur tot sportfaciliteiten.

Ziehier zomaar elf ideeën uit de vele honderden die het NAI de afgelopen maanden heeft verzameld, losgemaakt, opgespoord of aangescherpt. En al deze voorbeelden, hoe uiteenlopend ook, hebben een paar dingen gemeen.

1. Ze zijn origineel, stoutmoedig en innovatief, ze gaan uit van een optimistische en praktische levensinstelling. Dit zorgt voor een duidelijke stemmingsomslag in de dagelijkse stroom negatieve berichtgeving over de ruimtelijke probleemdoossiers waaronder Nederland gebukt gaat. Het land zit dringend verlegen om een perspectief dat ons ondernemend en inventief maakt, en de voorstellen voor Maak ons land bewijzen dat dit perspectief vooral een kwestie van mentaliteit is. Niet onvermogen hoeft ons lot te zijn, maar een grote mogelijkheid.

2. Ze zijn te veralgemenen. Dit is een verademing in een ontwerpcultuur waarin het scheppen van unica of het blijven steken in pilotprojecten aan de orde van de dag is. De voorstellen voor Maak ons land werden vaak ontwikkeld voor een specifieke locatie, opdrachtgever of gebruikersgroep, maar het onderliggende principe is prima bruikbaar om op veel grotere schaal te worden toegepast. Sterker nog, dat principe is aantrekkelijk (of onmogelijk te ontkennen) voor verschillende partijen die doorgaans elkaar op de kleine ruimte bestrijden. Daarmee zijn deze ideeën ook handreikingen aan overheden en bedrijfsleven om hun beslissingsmacht op een nieuw spoor te zetten. Zij kunnen hun leiderschap tonen door de essentie van dit soort voorstellen te herleiden tot regelgeving, fiscaal beleid, voorbeeldig opdrachtgeverschap en algemeen overheidsbeleid.

3. Ze brengen de cultuur van ontwerpen terug naar haar motief: het waarom van architectuur. Ontwerpers zijn niet noodzakelijkerwijs de oplossers van de ruimtelijke problemen van hun klanten. Het kunnen ook de ontwerpers zijn van ruimtelijke organisaties en ruimtelijke relaties die zo slim zijn dat ze geen ruimte, energie of natuur kosten maar al deze zaken juist creëren. Zó slim, dat er nog geen vaste klanten voor zijn. Er is een ontwerpcultuur in wording die niet wacht tot er traditionele opdrachten worden verstrekt, maar die werk voor zichzelf schept door het identificeren van nieuwe opgaven; Die niet alles herleidt tot de bekende gebouwtypen, maar die zoekt naar nieuwe typologieën met een nieuwe expressie; die kansen zoekt om functies te mengen in plaats van altijd maar te scheiden; Die radicale verdichting zoekt als een vorm van rust in plaats van drukte; Die geen energie verbruikt maar juist opwekt; Een cultuur waarin maatschappelijke

samenhang wordt bevorderd en nieuwe zakelijke modellen kunnen worden beproefd. Waar in, kortom, de kwaliteit van de leefomgeving en architectonische kwaliteit weer werkelijk met elkaar worden verbonden

4. Ze laten zien dat de creativiteit in het combineren van opgaven en een integrale ontwerpbenadering schuilt. Je kunt je tegen het water verdedigen, maar je kunt tegelijkertijd ook op dat water wonen, uit dat water energie halen en met dat water werkgelegenheid scheppen. Je kunt het groen van de natuur zo duidelijk mogelijk van het rood van de stad proberen te vrijwaren, maar je kunt ook dat rood vrijmaken met allerlei vormen van groen, van neo natuur tot neo land- en tuinbouw in stedelijke gebieden. Je kunt de technologie die hoort bij de vrijetijdsindustrie benutten voor het stimuleren van de kennisconomie of het creëren van nieuwe woonconcepten. Je kunt wegen afschermen van de omliggende omgeving, maar ze ook inbedden in een prachtig landschap, met nieuwe ruimte langs en onder die wegen. Je kunt wel blijven doorgaan om de opgave in aparte sectoren onder te brengen, met hun eigen belangen, vakliteratuur, onderwijscurricula en hun eigen jargon, maar dan zullen oplossingen heel voorspelbaar blijven. Maar wie onvermoede verbanden weet te leggen komt tot echte doorbraken.

5. Ze gaan uit van wat echt nodig is, in plaats van te vertrekken vanuit een geaccepteerd specialisme van waaruit nu eenmaal ontwerpen moeten worden gemaakt, projecten moeten worden geleid of budgetten moeten worden besteed. Wat diepe indruk heeft gemaakt is dat veel ontwerpers en opdrachtgevers helemaal niet zitten te wachten op werk dat ze mogen doen omdat ze daartoe competent zijn. Ze zijn veel meer geïnteresseerd in het mogen leveren van een bijdrage aan de zaken die de mensheid in het algemeen en Nederland in het bijzonder, diep aan het hart gaan: het duurzaam veiligstellen van ons voedsel; Het scheppen van meer tijd en ruimte; Het creëren van nieuwe energie; Het bijdragen aan menselijk contact en sociale cohesie; Het verbeteren van de leefomgeving; Het vinden van economische waarde op plekken en momenten dat niemand er aan denkt. Dit zijn de terreinen waar in tijden van economische tegenwind nieuwe voorspoed ligt te wachten.

Maak ons land is het begin. We maken ons land is het vervolg. Het gaat er nu om de lessen in de praktijk te brengen en te doen wat moet en te laten wat kan. En daarin heeft iedereen zijn rol:

- Burgers kunnen veel vaker en op veel grotere schaal actief participeren in het maken van Nederland. Het land kan niet zonder hun energie, loyaliteit en vermogen tot samenwerken. Niet door te mogen inspreken op speciaal georganiseerde avondjes, maar door actief aan de slag te gaan ter versterking van klimaatbewustzijn, leefomgeving en sociale cohesie. Neem het idee van het klimaatstraatfeest, waarin burensamenwerken in de strijd om de duurzaamste straat van het land. Elke handeling die een energiebesparing oplevert of CO2 uitstoot terugbrengt, krijgt punten. Zo maak je van een grote urgentie een nationaal spel. Zo maak je van een spel een middel tot een groeiend bewustzijn van individuele mogelijkheden tot verbetering. Maak ons land heeft ons geleerd hoe Nederland deze vorm van zelfredzaamheid bezig is te ontdekken.

- Ontwerpers kunnen de samenhang tussen wat ze goed kunnen en wat hard nodig is, opnieuw vaststellen. Nodig is een land te maken waarin de ruimtelijke inrichting niet een toevallig eindresultaat is van een gevecht om de ruimte waarin alle maatschappelijke geledingen hun claim uitoefenen, maar een uitdrukking van de wil om maatschappelijke opgaven te lezen als ruimtelijke opgaven. Neem de strijd van Adriaan Geuze voor het behoud van het Groene Hart. Neem het manifest van Atelier Kempe Thill, over de kwaliteitsverwoestende werking van een te strikte uitvoering van de Europese aanbestedingsregels. Neem Kees

Christiaan's voorstel voor de Internationale Architectuur Biennial Rotterdam, dat een regelrecht pleidooi is voor een vitaal publiek domein. Neem Rem Koolhaas' voorstellen voor de Noordzee als de accu van Europa.

- Overheden hebben tot taak de creativiteit van projectniveau tot beleidsniveau te verheffen. Het gaat erom de speerpunten zoals voedselproductie, energieverbruik, ruimteschaarste, tijdnood, behoefte aan sociale cohesie, gezonde leefomgeving en de herijking van economische waarde in daadwerkelijke ruimtelijke ordening om te zetten en ervoor te zorgen dat inspiratie uiteindelijk niet blijft steken in een bonte verzameling goede bedoelingen maar wordt gekanaliseerd tot een nationale aanpak.

Zo hebben diverse publieke bijeenkomsten tijdens Maak ons land helder gemaakt hoe het Ministerie van VROM, vaak met andere Ministeries, langs verschillende beleidslijnen weer naar integratie streeft binnen een nationaal ruimtelijke visie. Beleid dat zich apart ontwikkelde met betrekking tot stedenbeleid, landschapsontwikkeling, mobiliteit, ruimtelijke ordening en architectonische kwaliteit, komt steeds meer tot elkaar in een programma voor Mooi Nederland. Naast dit hernemen van de regierol, kan de overheid zowel nationaal als lokaal bijdragen aan het ruimte scheppen voor de hierboven beschreven zelfredzaamheid. Het is uiteindelijk aan de overheid om ervoor te zorgen dat het concrete vertrouwen dat wordt gewekt op het niveau van kleinschalige ingrepen, zich ontwikkelt tot een nieuw nationaal principe bij de organisatie van de toekomst van Nederland. Maak ons land is uiteindelijk precies dat, het scheppen van vertrouwen in elkaar en in wat komen gaat.

- Tot slot is ook het NAI nog niet klaar met maken. Integendeel. Wij hebben ons eraan gecommitteerd dit nationale podium voor de architectuur in de brede zin van het woord, te laten benutten als een platform waarop opgave en ontwerp op de meest inspirerende manier bijeen wordt gebracht. Maak ons land is daar de nadrukkelijke uiting van en zal als programmalijn verder ontwikkeld worden. Door het blijven aanbieden van een werkplaats voor toekomstig ontwerpend onderzoek. Door het blijven aansnijden van die opgave. Door het samenwerken met diverse zakelijke partners en overheden aan projecten met concrete resultaten. Door het weten te vinden van opdrachtgevers die de geleverde ideeënrijkdom willen adopteren voor de eigen bouwportefeuille.

Maak ons land was en is een opdracht aan velen, en dat geldt ook voor de manifestatie. Talloos veel creatieve individuen en maatschappelijk verantwoordelijke organisaties hebben de afgelopen maanden hun nek uitgestoken om het presenteren van bovenstaande resultaten mogelijk te maken. Zij zijn nu al de Makers van ons land. Wie volgt?

Namens hen, Ole Bouman, directeur Nederlands Architectuurinstituut





Maak ons land

Opdrachtgever
Ole Bouman

Curator
Linda Vlassenrood

Inhoudelijk team
Anneke Abhelakh
Mieke Dings, Bureau Dinges
Anne Hemker, Stadstij
Martine Zoeteman

Lezingen en debatten
Esther Deen
Katherine van Rosmalen

Ruimtelijk ontwerp
Observatorium

Grafisch ontwerp
75B

Tekstredactie - Educatie
Ferry Piekart
Annette ter Haar

Productie
Ariane van der Veen
Ellen Geertse

Communicatie
Willemijn Thissen
Eveline Sommeling

Website
Pepijn Lemmens
Martine Zoeteman
Eveline Sommeling
Freek Punt, Kristian Bettinger & Niels Talens,
Finalist IT

Stagiaires
Doede Bardok
Adeleid Jorissen
Tim Loch
Minke Walda

Engelse vertalingen
Vic Joseph

Debatspel The Making Of
Bureau Venhuizen

Acteurs
Proluder

Beeldinstallatie mobiliteit
Beeldcollectief Leopold/ Emmen

Techniek
Jeroen Vallenduuk
AB Geluidstechniek

Fotografie
Dieuwertje Komen
Carel van Hees

Catering netwerkdiners
Lof der Zoetheid

Uitvoering
Landstra & de Vries, Amsterdam
Mia van der Burg
Pim van Halem
Joost de Munk
Will Stunnenberg

Partners

'Maak ons land' werd inhoudelijk en financieel mede mogelijk gemaakt door bijdragen van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Visserij, het Ministerie van Verkeer en Waterstaat, het Ministerie van VROM, Rijkswaterstaat, Unie van Waterschappen en Leven met Water, Woningcorporatie Ymere, MAB Development en Bouwfonds Ontwikkeling, de BankGiro Loterij en de ANWB. Het project werd inhoudelijk ondersteund door de volgende partners: BNA, BNSP, Nirov, Atelier Rijksbouwmeester, Routeontwerp, Milieudefensie, Habiforum en Kasteel Groeneveld.